

Мирко Бојић

ДАЉЕ ОД КРАЈА СВЕТА

1

ИЗДАВАЧИ

Библиотека „Милутин Бојић“
РТС Издаваштво

УРЕДНИЦИ

Јовица Кртинић
Драган Инђић

РЕЦЕНЗЕНТИ

Радоман Кањевац
Проф. др Веселин Кљајић
Радован Поповић

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА

Милена Јаковљевић
Марија Аргакијев

ШТАМПА

Штампарија РТС, Београд

ТИРАЖ

300 примерака

Мирко Бојић

ДАЉЕ ОД КРАЈА СВЕТА

I ТОМ

Одабране новинске репортаже с разних меридијана
1963 – 1998

Библиотека „Милутин Бојић“
РТС Издаваштво
Београд, 2023.

Аутор фотографије карте света на корицама књиге је
Имре Сабо.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	7
I. САХАРА.....	11
Изгубљени у пустини.....	13
Изгубљени у Сахари (1).....	13
Изгубљени у Сахари (2).....	20
Изгубљени у Сахари (3).....	27
Изгубљени у Сахари (4).....	34
II. АФРИКА.....	41
Цембо отерао лавове.....	43
Овуда су прошли слонови.....	50
Блато пада с неба.....	57
Мост на вечитој киши.....	63
Крчма у Капири Мпошу.....	68
Сусрети испод полутара.....	75
Велики договор у Мулунгушују.....	81
Чекајући борбу дивова.....	86
Али бома је!.....	95
Меч није намештен.....	104
Царство поглавище Бакуба.....	111
Грађани отерали патроне.....	116
Африка на леђима мајке	122
Невидљиви мозак рата.....	126
Тукула значи почетак.....	131
Мравињак који тргује	137
Хапшење у Ливингстону	144

III. БЛИСКИ ИСТОК.....	147
Ишчекивање у пустињи.....	149
Јунак са Синаја.....	156
Татица са машинком.....	162
Живот за Палестину.....	169
Нема мира међу кедровима.....	176
IV. АЗИЈА, ДАЛЕКИ ИСТОК	183
КИНА	185
У Кину смо ушли пешице.....	187
Заборавили сте кусур.....	194
Са Маом од малих ногу.....	200
Петсто милиона бамбусових шешира.....	206
Хор у авиону.....	214
Празник у Пекингу.....	218
Брод плови за Шангај.....	226
Зашто се Кинези скромно облаче	231
ИНДИЈА	235
Терор у подножју Хималаја.....	236
Агнеса са скопских сокака.....	244
Један само наизглед културни догађај у Индији.....	253
Кобни наклон жене бомбе (1).....	260
Потрага за „Једнооким Џеком“ (2).....	270
„Тигрови“ разапињу мрежу (3).....	281
Ухватите их живе (4).....	293
Списак црно-белих фотографија.....	305
Индекс	307

ПРЕДГОВОР

Ова књига представља избор репортажа новинара и уредника Мирка Бојића (1932–2020) из разних крајева света објављених у *Политици*, *Илустрованој Политици* и НИН-у у вишедеценијском периоду између 1963. и 1998. године. Овај избор је само мали део Бојићевог новинарског опуса, који укључује преко хиљаду текстова о збивањима у свету, Европи, Југославији и Србији, као и преко пет стотина чланака које је објавио као дописник *Политике* из Индије и југоисточне Азије у периоду 1989–1992. Своја искуства, анализе и размишљања о тој земљи објавио је у књизи *Земљо Индијо!*, чије се ново, проширено издање ускоро очекује.

Новинар Мирко Бојић био је и главни и одговорни уредник (1976–1989) наше тада највеће и водеће недељне публикације *Илустроване Политике*. Новинарску каријеру започео је у *Дуги* још као студент. Прву репортажу у *Илустрованој Политици* о колпортерима, „Први читају новине”, објавио је 13. фебруара 1962. Током рада у том недељнику објавио је око 700 репортажа, од којих око 150 из иностранства. Био је први југословенски новинар који је боравио у Кини 1970, један од ретких који је писао из срца Африке током седамдесетих, с Близког истока, из веома далеких предела Совјетског Савеза као што су Сибир, Камчатка, Чукотка.

Водио је дуг разговор с Мајком Терезом, приликом великог државног празника Кине био је на свечаној трибини с Мао Цедунгом, руковоао се с Горбачовим, био на чају код Раџива Гандија, на састанку несврстаних у Афици водио разговор с председником Титом, био у првој групи страних новинара који су посетили нуклеарку у Чернобиљу годину дана после хаварије.

Репортаже у овој збирци јесу из разних крајева света, али нису путописне. У Бојићевим репортажама о одређеним дешавањима путопис је само интегрални део. На пример, његови

текстови из Африке укључују теме као што су састанак несврстаних, највећи светски бокс меч између Мухамеда Алија и Џорџа Формана, учествовање наших предузећа у изградњи путева, брана, хидроцентрала; из Кине – велика парада у Пекингу; из Индије – одлазак Мајке Терезе и убиство Раџива Гандија; из Русије и СССР – репортаже о научној станици на Северном полу, експлоатацији злата у Сибиру, нуклеарном реактору у Чернобиљу; из САД – о куповини ЈАТ-овог путничког авиона, доласку Горбачова на сусрет с Реганом; с Кубе о ребамбарамби.

За најшире образованог интелектуалца и племенитог господина Мирка Бојића новинарство је био аутентични животни стил. Сазнавао је о темама својих репортажа не из радозналости већ с професионалном посвећеношћу, истраживао их широко и дубоко, разговарао с оним учесницима дешавања које је тражио и проналазио пратећи своје познавање прилика и своју интуицију. Сваки саговорник увек је био значајан део неке приче: међу њима су политичари, научници, уметници, градитељи једнако као и мајстори, конобари или возачи. У Индексу имена у овој књизи они су такође равноправно заступљени. Неке од фотографија у овој књизи које потичу из личне архиве показују ту његову присносност са саговорницима и лакоћу комуникације без обзира на ком језику би се разговори одвијали – српском, енглеском, руском или шпанском. Неке га приказују у опасним околностима.

Безбројне Бојићеве репортаже сведоче о пишчевој великој храбrosti и спремности да се изложи опасности. Једном таквом причом започиње ова књига, причом о томе како се као млад новинар изгубио у Сахари. Налазио се и у прашумским дивљинама, у местима окованим ледом, пловио је у корпи балона над земљом, залазио у руднике дубоко испод земље, био сведок масовних демонстрација, револуција и ратова. Идући тамо где га је репортажа водила, Мирко Бојић је, презиријући пуки авантуризам, посвећен новинарству, увек био потпуно предан томе да истражи сваки делић приче.

Аутентичност и апсолутна истинитост које су беспоговорно водиле његово професионално новинарско истраживачко извештавање и писање представљају срж сваке његове појединачне

репортаже. Те његове професионалне, али у исто време и личне особине, поставиле су висок стандард у нашем новинарству. Аутентичност и истиноЯубивост су му као новинару донеле и висок кредитабилитет код огромне читалачке публике тог времена. Бојићев јединствен стил писања – непосредан, брз, живописан – читаоцима лако, јасно и духовито приближава сваку тему.

Вероватно најзначајније питање које поставља ова збирка репортажа јесте шта значи бити новинар. Временски период од преко три деценије друге половине прошлог века који ова књига обухвата показује трајност и значај професионалне репортаже како у аналогном тако и у дигиталном разумевању времена. Временски распон текстова у овој књизи од шездесетих до двадесетих година представља дугачак период у светској и домаћој политичкој и друштвеној историји. Истовремено, то је и период постојања високе свести о потреби, па и неопходности придржавања професионалних новинарских вредности и установљених новинарских категорија као што је репортажа.

Током тих неколико деценија које прати ова књига глобални, међународни и домаћи догађаји мењали су се великим брзином, а први који су их сагледавали, истраживали и бележили бивали су новинари. У свакој од својих репортажа, где год да је бивао и о којој год теми да је писао, новинар Мирко Бојић забележио је политички и друштвени тренутак.

Осим оних из личне архиве, фотографије у овом издању су оне које је снимио Мирко Бојић. Увек је са собом уз бележницу носио свој фото-апарат и снимао. На многим задацима сарађивао је с више фото-репортера, чије су фотографије обично бивале објављене уз његове текстове. Своје фотографије објавио је уз своје репортаже на задацима на којима је био сам, као што су то Северни пол, Туркменистан или Куба.

Књига је подељена на поглавља географски, а не историјски. Ова збирка Бојићевих репортажа садржи поглавља Сахара (1963), Африка (Замбија 1969. и 1970, Заир 1974, Етиопија 1977, Нигерија 1982), Близки исток (египатско-израелски рат 1973, палестинско питање и Либан 1974), и Азија и Далеки исток (Кина 1970, Индија 1993). У другом тому следе поглавља Русија и СССР

(Сибир 1968, Камчатка и совјетски Северни пол 1976, Владивосток 1977, племе Удега 1977, Чукотка 1981, Черски 1983, Туркменија 1985, Чернобиљ 1987, Перестройка у Москви 1987), Сусрети Горбачов – Реган и Реган – Горбачов 1987. и 1988, САД (1979, 1987) и Куба (1984. и 1988). С обзиром на то да су ово текстови који су у недељним издањима често ишли у наставцима, односно да се Мирко Бојић стално обраћао новом читалаштву, по законима новинарства морао је да у следећој репортажи поново помене неке чињенице из претходне. Све репортаже у овој књизи пренесене су тако да се у потпуности сачува њихова аутентичност. Поред помињаног Индекса личних имена Бојићевих саговорника који се појављују у овим репортажама, у књизи се налази и Индекс географских имена држава, предела, градова, места, села, океана, мора, река.

У редакцији, као и у његовом кабинету код куће, највећи зид заузимала је по једна карта света. На оној код куће, из раних шездесетих, уцртавао је разнобојним фломастерима маршруте којима је путовао, а неретко и исписивао називе градова и места који се на огромној, иначе детаљној карти, нису налазили. Те маршруте су, с временом, постале фина мрежа која је прекрила читаву Земљину куглу. На исти начин су и репортаже у овој књизи умрежене, међусобно повезане великом новинарским истукством и списатељским даром Мирка Бојића.

Конечно, ове и овакве књиге не би било без несебичне помоћи, сарадње и великог труда Бојићеве супруге Марине и Ћерке Зоје. Од првог дана, откако смо предложили да се Бојићеве репортаже објаве у једном оваквом издању, Марина и Зоја биле су сигуран ослонац и подршка и у много чему су допринеле томе да коначни избор репортажа буде овако заокружен и целовит. Бескрајно им хвала на том кључном доприносу.

Уредништво

I.

САХАРА

Ово поглавље садржи четири наставка велике приче о томе како се теренски аутомобил с младим новинаром Мирком Бојићем, још једним сапутником и возачем 1963. године изгубио у Сахари. Ове аутобиографске репортаже документују ужас, страхоте, али и лепоту пустиње. Током тих неколико дана између живота и смрти, у тренуцима очајања, наде, скрханости, прикупљања снаге, тражења излаза из безизлазних околности, борбе да се победи природа, Мирко Бојић бележио је сваки доживљај и сваки догађај овог искушења. Код куће, у Београду, *Политика* и други медији извештавали су о томе да се њиховом младом новинару изгубио сваки траг на пустињском друму између Каира и оазе Бахарија. По повратку кући, објавио је ову аутентичну причу пропраћену својим фотографијама.

ИЗГУБЉЕНИ У ПУСТИЊИ

Илустрована Политика 7. мај 1963, број 235

Драматично путовање нашег репортера Мирка Бојића који је са још једним Југословеном и шофером Египћанином на путу за оазу Бахарију 400 километара од Каира залутао у непрегледној пустини

ИЗГУБЉЕНИ У САХАРИ (1)

У понедељак 22. априла пре подне седео сам са групом новинара у ресторану хотела „Хилтон“ у Каиру. Дан је био врео и пред нама су се већ трећи пут нашле чаше хладне лимунаде. Разговор се водио о пустини и мом путу у једну оазу у Сахари на који је требало да пођем у подне.

– Не могу да схватим – рекао је један колега новинар – шта може да буде занимљиво у пустини. Свуда само песак и сунце. Досадно и врело.

Објаснио сам му да у великој оази, која се зове Бахарија и која се налази око 400 километара југозападно од Каира, група југословенских радника и стручњака предузећа „Геоистраживања“ из Загреба већ дugo буши бунар воде за пиће. Желео сам да напишем репортажу о њима. Директор дирекције „Геоистраживања“ у Каиру, инжењер Стјепан Галовић, који је и сам желео да обиђе то градилиште, понудио ми је једно место у својим теренским колима.

– Ако већ идете у Бахарију – умешао се други колега – онда ћу вам дати једну идеју за писање. У тој оази налази се неки млади амерички новинар који је пре недељу дана залутао у пустињи и којег су правим чудом, у последњи час, спасли потпуно исцрпљеног. Нека вам исприча своју одисеју. Јер, сигурно да је занимљиво залутати у пустињи. То мора да је узбудљиво.

Захвалио сам му и записао име Американца у бележници.

Најшири пут на свету

Наш мали „лендровер“ кренуо је из Каира у понедељак 22. априла у 15 часова. За воланом се налазио шофер Али, мали пуначки Арапин коме нико не би дао четрдесет и две године.

Задњи део наших кола био је пун ствари. Носили смо ћебад за спавање, затим три дволитарске кантице од пластичне масе пуне воде, канте са бензином, храну за пут. За раднике „Геоистраживања“ у Бахарији носили смо храну, сандук пива, неколико кеса осушеног хлеба и боцу бутан-гаса.

Пут до Бахарије дуг је око 400 километара, али и најбржа возила прелазе га за најмање 12 часова. Камиони који превозе грађевински материјал или храну понекад путују и неколико дана. То, заправо, и није никакав пут већ пустиња, повремено пешчана а повремено каменита, бескрајна, којом аутомобили могу само споро и са напором да се крећу.

Још у Каиру смо испланирали да пођемо после ручка, да путујемо до мрака, а онда да заноћимо и да сутра наставимо путовање. У Бахарију бисмо тако стигли сутрадан пре подне.

Пустиња почиње одмах од предграђа Каира. Галовић је на кутији за фотографски филм забележио бројку са инструмента на аутомобилу који је означавао километражу – 80.384.

Пред нама се пружала пустиња. Понегде је пешчана, са шљунком поврх песка, благо таласаста, повремено постаје свим равна као неки огромни аеродром, затим поново наилазе узвишице, области растреситог песка, увале или велики блокови базалтних стена.

Свуда су се видели многобројни трагови гума разних возила која су пролазила у свим правцима. На извесним деловима овог, најшире пута на свету, на сваких неколико стотина метара налазиле су се старе бензинске канте испуњене песком – ознаке за добар правац, маркација.

Шофер Али возио је вешто избегавајући удуђења или растресити песак. Кола су се труцкала, одскакала, али путовање је било прилично удобно. Једном или двапут, када је Али погрешно оценио могућности мотора, морали смо да излазимо и гурамо аутомобил који би се брзо утапао у песак до осовина. Али све то није било тешко и доприносило је да пут буде занимљивији.

Са северозапада дувао је прилично јак ветар. То је чувени хамасин, пустински ветар који долази из огромних удаљености и носи читаве облаке песка који заклањају сунце и замећу трагове. Хамсин на арапском значи педесет. Овај ветар добио је то име зато што дува у периоду од педесет дана. Не дува стално, али када започне – продире свуда. Већ после сат-два чинило нам се да нема ниједног квадратног милиметра на нашем телу где већ нисмо осећали песак.

Два или три пута срели смо усамљене камионе који су долазили из супротног правца. Поздрављали смо се узајамним махањем. После око 120 пређених километара, кад се сутон већ почeo спуштати, зауставили смо се да заноћимо.

Правац – шагара

У пустини мрак веома брзо падне.

Упркос јаком ветру, шофер Али успео је да на примусу скучва чај – обавезно пустинско пиће. Изнели смо све што се могло изнети из кола и на малим седиштима припремили лежаје. Прва ноћ у пустини. Ноћ без месечине, небо препуно звезда. Око нас није постојало ништа осим камена, песка и прашине.

Шофер Али, с којим смо се споразумевали мешавином енглеског, француског, арапског и српског језика, одмах је заспао. Стјепан Галовић ми је дуго причао како је у Египат дошао на

два месеца, а остало пет година. И како се то често дододи нашим стручњацима. Навикну се људи на сунце и необичну врелину. Заволе земљу у којој раде, спријатеље се са људима. Најзад је и нас двојицу опхрао сан.

Чим је сунце изашло, наставили смо пут. Наша следећа тачка застајања требало је да буде такозвана шагара (шежара), што значи дрво.

Дрво усред пустине?

Шагара се налази око 250 километара од Каира и она је оријентациона тачка за све који овуда пролазе и путују за Бахарију. До шагаре је прилично једноставно путовати, често се могу видети ознаке. Од шагаре пустинја почиње да се спушта. Тај део пешчаног пута за Бахарију веома је тежак и ничим није обележен. На неким местима испресецан је низовима огромних дина живог песка који се креће. Дине путују правцем отприлике

1. Шагара (шежара) на арапском значи дрво. Овај танки усамљени еукалиптус посадили су шоferи и он служи као оријентациона тачка. Наш шофер Али није пропустио да дрво залије.

север-југ. Галовић је уместо карте те области – која није нарочито прецизна – понео грешком неку сасвим другу. Али надали смо се да шофер добро зна пут и да хамасин, који је и тог дана дувао и то све јаче и јаче, неће потпуно замести трагове гума оних који су пре нас туда пролазили и да неће успети да нас омете.

– Шагара – рекао је шофер Али после дуже вожње и угасио мотор.

Тек тада сам угледао с наше десне стране једно дрво. То је било танко стабло еукалиптуса високо два-три метра, с јадним, бледозеленим лишћем. Пре неколико година засадили су га шофери; данас више нико не зна ко је то тачно учинио. Крај дрвета је записао: „Не био човек онај ко овуда прође а ово дрво не залије“. И нема шофера који овуда пролази, а да се оглуши о то правило – код шагаре се обавезно застане, одмори и дрво се залије.

Од овог места почиње најтежи део пута за Бахарију.

Шофер Али сео је за волан и наш „лендровер“ кренуо је низбрдо, у лавиринте пешчане долине.

Трагови се губе

Јак ветар је дувао и песком покривао трагове који су били наш путоказ. Шофер Али отворио је добро очи. Читави свежњеви старих или свежих трагова уплитали су се и расплитали, одважали на разне стране и поново скупљали. Понекад би потпуно нестали. Онда је шофер морао да се мало врати, па да пронађе-ним трагом настави пут.

У овом делу пустиње постоји приличан број брдашаца и стена необичних, невероватних облика које изненада израњају из песка и стоје усред пешчане равнице. Треба их стално обилазити, према њима се оријентисати, и непрестано следити нечији траг. У таквом случају је најбоље да се иде онуда куда води највише трагова. Неки усамљени отисак аутомобилских гума може да значи да су то била нека кола која су ишла ко зна којим правцем.

Јак ветар покривао је трагове песком. Видели су се, али не више довољно јасно; није се више могло тачно знати који је старији а који свежији траг. Све више смо се приближавали

светлом низу високих пешчаних дина. Трагови које смо пратили ишли су у том правцу. И онда, када смо већ били испред самих дина, десетак метара пред њима, видели смо како трагови улазе у песак и нестају.

Некада је овуда водио пут за Бахарију. Али дине се крећу, и тај пут више не постоји, он је засут хиљадама тона песка. Морали смо да се вратимо да бисмо пронашли други пут. После пола сата, успели смо.

Зашли смо у лавиринт брдашаца и равних површина и наставили вожњу. Аутомобил се с муком извлачио из јаруга, успињао, пропињао, упадао у живи песак. Али све је ишло како треба.

Трагови који су ишли испред нас постали су све више засути песком и било их је све мање. Да ли је пут био добар? Према пређеним километрима, Бахарија није требало да буде далеко, али ништа нам није показивало да је близу. Шофер и Галовић почели су чешће да се погледају. У једном тренутку стали смо и њих двојица су изашли да извиде ситуацију. Док сам их чекао, записао сам у своју бележницу: „Више пута смо губили траг возила која су раније овуда прошла, али смо их ипак поново налазили. Дува јак хамасин, а сунце пржи. Коначно смо у 13.30 стигли до неких огромних дина које никако не можемо прећи. Све трагове смо изгубили. Галовић и Али пошли су да извиде околину. Чекам их у колима. Видим их како се враћају. Изгледају нерасположени. Да ли су нашли пролаз?”...

Утонули у песак

– Овуда се даље не може – рекао је Галовић. Ишли смо неким старим и погрешним путем. Једино решење је да се вратимо пратећи сопствени траг до шагаре. Тамо ћемо сачекати конвој теретних камиона „Геоистраживања” који сутра путује за Бахарију. Придружићемо им се.

Шофер је окренуо кола и пошли смо натраг. Према нашим прорачунима, требало је да имамо довољно бензина до шагаре.

Ветар је дувао и није било лако пратити ни свој траг. Када смо долазили, правили смо широке заокрете, али сада, када

више нисмо имали много бензина, трудили смо се да идемо најкраћим путем.

Шофер Али је показивао сву своју шоферску вештину, а онда више нисмо видели ни свој траг. Он се помешао са другима који су из разних праваца долазили и одлазили. Зато што смо скретали и врлудали око дина, нисмо тачно знали у ком правцу сад треба да идемо. Испред нас су опет биле дине.

Аутомобил је ухватио залет, точкови су полетели по песку, покушали смо да пресечемо једну мању дину, да се пребацимо на њену другу страну. На њеном врху схватили смо да је друга страна стрма и Али је једва успео да закочи. Мало-помало, низ песак који се осипао, успео је да спусти кола на другу страну.

Испред нас, неколико километара даље, видео се следећи низ дина. Пошли смо равницом између њих кривудајући не бисмо ли пронашли нечије трагове. Није их било.

– Остаје нам само да покушамо да пробијемо и други ред дина – рекао је Галовић.

Изабрали смо дину која нам се учинила најнижа и са најблажим нагибом. Али је дао гас, „лендровер“ је јурнуо по живом, меком песку, био све ближи врху, остало је још само неколико метара. А онда су се точкови забили у песак, аутомобил је пропао, лежао је на шасији, непокретан, дубоко утонуо.

Изашли смо да осмотримо положај. Јак ветар нас је засипао песком, уопште се није могло гледати у његовом правцу.

Погледао сам на сат – било је 15 часова.

Узалудно смо зурили у околна брда, дине, равнице, јаруге. Галовић је разговарао са Алијем а онда ми рекао:

– Ни Али ни ја не знамо где се налазимо. Ко зна од колико смо сати пре подне или још од јутра ишли погрешним путевима. Ко зна где смо доспели.

Били смо изгубљени у пустињи.

ИЗГУБЉЕНИ У САХАРИ (2)

Илустрована Политика 14. мај 1963, број 236

Стajали smo на врху високе дине и размишљали о нашем положају. Аутомобил је био дубоко утонуо у песак. Ветар је jako дувао.

Нисмо знали где се налазимо.

Ко зна колико smo путовали у погрешном правцу и ко зна где smo доспели. Сада smo били као у некаквом плитком котлу, широком неколико километара, чије су ивице биле дине. Докле год је поглед могао да допре видела се само таласаста пустинја са брдашцима и удoliniама, са понеком каменом громадом необичног изгледа.

Знао сам шта значи бити изгубљен у пустинији: сунце које жарко пали, неиздржљива жеђ, привићења, иссрпљеност, помућени ум, крај... Одбацио сам те мисли и погледао своје сапутнике. Шофер Али правио се да је заузет око мотора. Из енергичног Галовића готово видљиво избијала је жеља да нешто учини, да буде активан.

Али шта учинити? Немамо ни карту подручја, чак ни компас.

Од раног јутра smo путовали, а само smo једном јели. Било би природно да осетимо глад, али били smo исувише узбуђени и забринути да бисмо мислили на то. С муком smo и разговарали, јер ветар који је бесомучно дувао засипао нас је песком, пунио уста, односио гласове.

Гледао сам на исток и случајно приметио некакву тамну тачку у даљини. Показао сам своје откриће Галовићу и Алију.

– Изгледа да се покреће! – узвикнуо је Галовић.

Скинуо сам са себе првену винџакну и почeo њом да машем. Шофер Али је без окlevања потрчао преко пустинје, ка предмету који smo видели. Галовић је кренуо за њим. Можда ћемо ипак имати среће... Можда су то нека кола, можда бедуини...